

МАЈК ДЕЛВИС

ТВРЂАВА Л. А.

На брижљиво негованим травњацима Западног Лос Анђелеса ничу шуме претећих малих знакова упозорења: „Оружани одговор.” Још богатија насеља у кањонима и брдима, повлаче се иза зидина које чува наоружана приватна полиција и најсавременији видео надзор. У центру града, јавно субвенционисана „урбана ренесанса” подигла је највећу националну корпоративну цитаделу, одвојену од околних сиромашних квартова монументалним архитектонским нагибом. У Холивуду, славни архитекта Френк Гери, чувен по свом „хуманизму”, дивећи се изгледу опсаде, чак и библиотеку пројектује тако да личи на утврђење легије странаца. У округу Вестлејк и долини Сан Фернандо, Полиција Лос Анђелеса поставља барикаде на улице и тако обележава сиромашне квартове као део територије на којој се води „рат против дроге”. У округу Ватс, извођач грађевинских радова Александер Хаген излаже своју стратегију за обнављање малопродајних објеката у унутрашњости града: паноптички тржни центар окружен пободеним металним оградама и подстаницом лосанђелеске полиције у централном надзорном торњу. Коначно на хоризонту следећег миленијума, бивши начелник полиције води крсташки рат за антикриминалистичко „свевидеће око” – гео-синхрони сателит за спровођење закона – док се други полицајци и даље дискретно држе разних варијанти *Garden Plot*,¹ застарелог, али још увек одрживог плана за армагедон закона и реда.

¹ Операција *Garden Plot* је назив за главни план Војске Сједињених Америчких Држава и Националне Гарде настао као одговор на грађанске немире током 60-их година. Овим планом се локалним владама омогућава помоћ Федералне војске и власти приликом већих немира.

Добродошли у постлиберални Лос Анђелес, где је заштита луксузног стила живота претворена у умножавање репресивних мера у простору и покрету, подупртих свеprisутним „оружаним одговором”. Ова опседнутост физичким системима безбедности и, успут, архитектонским регулисањем социјалних граница, постала је *Zeitgeist* урбаног реструктурирања, метанаратив развоја изграђене животне средине 90-их година. Ипак, савремена урбана теорија, било да води дебате о улози електронске технологије у убрзању „постмодерног простора” било да расправља о дисперзији урбаних функција преко полицентричних метрополских „галаксија”, чудновато је тиха када је реч о милитаризацији градског живота тако ужасавајуће очигледној на уличном нивоу. Холивудске поп апокалипсе и напумпане научне фантастике реалистичније су и политички проициљивије у представљању програмски осмишљеног очвршћивања урбане површине у освит социјалних поларизација Регановог доба. Прикази градова као затвора (*Бексџиво из Њујорка, Неухвајљиви*), полицијски одреди смрти опремљени високом технологијом (*Испребљивач*), зграде препуне сензора (*Умри мушки*), урбани бангустани (*Они живе!*), улични ратови попут вијетнамског (*Боје насиља*), и тако даље, врло једноставно се могу препознати као логични исходи постојећих збивања.

Овакве антиутопијске визије досежу степен у ком данашње фараонске мере стамбене и пословне безбедности истискују преостале наде за урбану реформу и социјалну интегрисаност. Кобна предвиђања из 1969. године, записана у последњем извештају Никсонове Националне комисије за узроке и превенцију насиља, трагично су се испунила: живимо у „градовима тврђавама”, брутално подељеним на „утврђене ћелије” богатог света и „места терора” где полиција туче сиротињу изједначавајући је са криминалцима.² Други грађански рат који је почео у дуга топла лета 60-их, био је институционализован у самој структури урбаног простора. Стара либералистичка парадигма друштвене контроле, у настојању да усклади репресију са реформом, одавно је замењена реториком социјалног рата који интересе градске сиротиње и интересе средње класе посматра као игру нулте суме. У градовима као што је Лос Анђелес, у извитопереном постмодернистичком споју, човек може да посматра незапамћену тежњу за ста-

² Погледати: National Committee on the Causes and Prevention of Violence, *To Establish Justice, To Ensure Domestic Tranquility (Final Report)*, Washington D. C. 1969.

пањем урбанистичког пројектовања, архитектуре и полицијске машинерије у једну свеобухватну меру безбедности.

Ово епохално стапање има далекосежне последице за друштвене односе у изграђеном животном окружењу. На првом месту је то што тржишна понуда „обезбеђења” производи своју сопствену параноичну потражњу. „Обезбеђење” постаје статусни симбол дефинисан количином новца који се издваја за приватне „заштитничке услуге” као и припадношћу некој учвршћеној стамбеној енклави или неприступачном забрањеном предграђу. Као симбол престижа – а понекад и као линија раздвајања између добростојећих и „истински богатих” – „обезбеђење” има мање везе са личном сигурношћу а више са степеном личне изолације од „непријатних” група и појединаца, па чак и гужви уопште, у стамбеном, радном, потрошачком и путничком окружењу.

Потом, као што је Вилијам Вајт приметио у вези са друштвеним кретањима у Њујорку, „страх доказује сам себе”. Сама перцепција опасности на друштвеном нивоу, а не стопа криминала, постаје довољан повод за мобилизацију обезбеђења. Тамо где је узлазна путања криве уличног насиља прави одраз стварности, као у јужном делу центра Лос Анђелеса или у центру Вашингтона, већина крвопролића се дешава унутар етничких или класних граница. Ипак, уобразиља беле средње класе, без икаквог обавештења из прве руке о условима живота у унутрашњости града, преувеличава уочене претње кроз демонолошки објектив. Испитивања показују да су становници предграђа Милвокија подједнако забринуте због насиља као и становници центра Вашингтона, упркос двадесетострукој разлици у релативним нивоима злочина. Медији, чија је улога у овој арени да затрпају и заташкају свакодневно економско насиље у граду, непрестано призивају на светлост дана авети психотичних прогониоца и припадника злочиначке доње класе. Сензационалистички прикази обрачуна убица на креку, припадника омладинских банди, и пискава расистичка подсећања на пљачкашке акције Вилија Хортонса³ подстичу општу панику која појачава и оправдава урбани апартхејд.

Поврх тога, неомилитаристичка синтакса савремене архитектуре наговештава насиље и призива осећај опасности. У многим случајевима семиотика такозваног „одбрамбеног простора”

³ Вили Хортон је криминалац афро-америчког порекла који је, током службе доживотне робије за убиство, био корисник Масачусетског програма одсуства. Није се вратио у затвор, већ је наставио са криминалним активностима. Хортонов случај је произвео извесне политичке последице и појављивао се било као алузија било експлицитно у иступањима америчких политичара. (Прим. прев.)

суптилна је колико и шепурење белог полицајца. Данашњи престижни, псеудојавни простори, раскошни тржни центри, пословни објекти, културне акрополе и тако даље, пуни су невидљивих знакова који припадницима ниже класе, „Другима”, дају до знања да су непожељни. Упркос томе што су критичари архитектуре најчешће несвесни како изграђено животно окружење доприноси сегрегацији, групе непожељних – биле то сиромашне Латино породице, млади Црни људи, или старије белопуте жене бескућнице – одмах схватају смисао.

Деструкција јавног простора

Универзална и неизбежна последица овог крсташког рата за обезбеђење града јесте деструкција доступног јавног простора. Савремена срамота која се везује за израз „уличар” већ је сама по себи поражавајући показатељ обезвређивања јавног простора. Да би се смањио контакт са недодирљивима, урбанистичка обнова је некада виталне пешачке улице преобразила у саобраћајне канале, а јавне паркове у привремена склоништа за бескућнике. Амерички град, као што су препознали многи критичари, систематски се изврће наопачке, или, тачније речено, уврће се. Високо вредновани простори нових мегаструктура и првокласних трговинских објеката згуснути су у центру, улични прилаз је огољен, јавна активност је распоређена у одељења са строго одређеним функцијама, а кретање се одвија унутар коридора, под упиљеним погледом приватне полиције.⁴

Штавише, приватизација јавног архитектонског царства, осенчена је истовременим реструктурирањем електронског простора, те тако строго контролисани „редови информација” са платним приступом, елитне базе података и претплатнички кабловски сервиси преузимају улогу невидљиве агоре. Оба процеса, наравно, одражавају дерегулацију привреде и опадање нетржишних привилегија. Пад урбаног либерализма такође је пропраћен и смрћу онога што се може назвати „Олмстедовска визија” јавног

⁴ Проблеми инверзије и интроверзије у развојним обрасцима, и двосмислени карактер јавних простора који су створени по тим обрасцима, нису изузетак у погледу развоја нових тржних центара. Опште је место да град као целина испољава тенденцију да се разбије на специјализоване једнонаменске округе: универзитетски камп, индустријски посед, центар за забаву и рекреацију, локално стамбено насеље... Сваки округ је регулисан интерним и езотеричним правилима развоја које спроводе специјализоване агенције чије референце гарантују да су оне упознате са сличним дешавањима широм земље, али не знају скоро ништа о кварталовима који нису слични, а који се додирују са њиховим округом.

простора. Фредерик Лав Олмстед ће остати познат по томе што је био северноамерички Хаусман, као и *Отац Централ Парка*. У освит Менхетнске „Comune” из 1863. у доба великог *Draft Riot*-а,⁵ замислио је јавне пејзаже и паркове као сигурносне друштвене вентиле, *мешајући* класе и народности у заједничким грађанским разонодама и уживањима. Као што је показао Манфредо Тафури у својој добро познатој студији о Рокфелер Центру, исти принцип је покренуо и конструисање свих урбаних простора Ла Гардија–Рузвелт епохе.⁶

Ова реформистичка визија јавног простора – као средство за ублажавање класне борбе, ако не и темељ америчког полиса – сада је застарела колико и кејнзијански рецепт пуне запослености. У погледу „мешања” класа, савремена урбана Америка је више налик викторијанској Енглеској него Њујорку Волта Витмана или Ла Гардије. У Лос Анђелесу, који је у стара времена био полурај слободних плажа, раскошних паркова, и „крстарења по граду”, истински демократски простор је скоро у потпуности ишчезао. На западној страни, архипелаг купола, као из Оза – бесконачни скуп ексклузивних тржних и уметничких центара и ланци познатих ресторана – реципрочно зависи од друштвене затворености пролетеријата из Трећег света који живи у све сабијенијим гетоима и квартовима. У граду од неколико милиона чежњивих досељеника, погодности јавног животног простора радикално се смањују, паркови постају запуштени а плаже издељене, библиотеке и игралишта се затварају, омладинска окупљања уобичајеног типа су забрањена, и улице постају још више пуне и опасне.

Није изненађујуће што је градска политика, као и у другим америчким градовима, преузела водећу улогу у наметању безбедности и што средња класа захтева још већу просторну и друштвену изолацију. Фактичко неулагање у традиционални јавни простор и разоноду повезано је са преусмеравањем фискалних извора ка корпоративно дефинисаним приоритетима. Попустљива градска влада, која у овом случају иронично тврди да заступа

⁵ У марту 1863. промењен је федерални закон па су сви мушкарци старости од 20 до 35 година и грађани који нису у браку до старости од 45 година били подвргнути обавезној војној служби. Они који су могли да нађу замену или да плате 300 долара, били су изузети овим законом. Као последица доношења овог закона 13. јула 1863. избили су велики немири у Њујорку, који су остали запамћени као *New York City Draft Riots*. (Прим. прев.)

⁶ Cf. Geoffrey Blodgett, 'Frederic Law Olmsted: Landscape Architectura as Conservative Reform', *Journal of American History* 62: 4 (March 1976); i Manfredo Tafuri, 'Disenchanted Mountain: The Skycraper and the City', u Giorgio Ciucci, et. al., *The American City*, Cambridge, Mass, 1979.

интересе дворасне коалиције либералних белаца и Црнаца, сарађивала је у масовној приватизацији јавног простора и субвенционисању нових, расистичких енклава (бенигно описаних као „урбана села“). Ипак, најактуелније лакоумне дискусије о „пост-модерној“ сцени у Лос Анђелесу потпуно занемарују ове бахате аспекте контраурбанизације и контрапобуне. Тријумфални лажни сјај – „урбана ренесанса“, „град будућности“, и остало – нанет је преко бруталности унутар градских квартова и растуће јужноафриканизације његових просторних односа. Чак и када су пали у Источној Европи, зидови су и даље подизани широм Лос Анђелеса.

Разматрања која следе, заснована су на тези о постојању овог новог класног рата (понекад као наставка расистичког рата 60-их) на нивоу урбаног животног окружења. Иако ово није свеобухватан извештај, који би захтевао темељну анализу економске и политичке динамике, примери би требало да увере читаоца у то да форма града заиста игра репресивну улогу у политичким потезима Реган–Буш епохе. Лос Анђелес, на свој уобичајен сугестиван начин, нуди нарочито узнемиравајући каталог веза које се неочекивано појављују између архитектуре и америчке полицијске државе.

Забрањени град

Први који је милитаризовао простор у Лос Анђелесу био је Генерал Отис из *Тајмса*. Објављујући рат радницима, он је у свом окружењу створио борбену атмосферу:

Своју кућу у Лос Анђелесу звао је Војни Логор (Бивак). Друга кућа била је позната као Предстража. Тајмс је био познат као Тврђава. Новинарско особље је било Фаланга. Сама зграда Тајмса била је пре утврђење, него место за производњу новина. Имала је куле, бедеме, стражарнице. Унутра је ускладиштио 50 пушака.⁷

Велики бронзани орао претећег изгледа био је круна *Тајмса*; мали, функционални топ био је постављен на хаубу Отисовог парадног аутомобила како би застрашио посматраче. Није изненађујуће што је овај узнемиравајући приказ агресије произвео одговарајућу реакцију. Првог октобра 1910. године, тешко утврђено седиште *Тајмса* – последње прибежиште *open shop*-а⁸ на Западној

⁷ David Halberstam, *The Powers That Be*, New York 1979, 102.

⁸ „Open shop” је назив за радно место које не подразумева обавезно

Обали – уништено је у катастрофалној експлозији за коју су окривљени синдикални саботери.

Осамдесет година касније, дух Генерала Отиса вратио се суптилно прожимајући нови „постмодерни” центар Лос Анђелеса: новонастали пословни комплекс компаније *Pacific Rim*, ког чине степенасто поређани редови облакодера, од јужног Бункер Хила дуж коридора Фигера. Обновљен приходима од државног пореза, под окриљем моћне и углавном неодговорне Агенције за обнову јавних поседа, пројекат Центра је један од највећих послератних урбаних пројеката у Северној Америци. Монтажа градилишта и раскрчивање тла огромних размера, са безначајним покретом отпора, подигли су вредност земљишта на ком су велики инвеститори и офшор капитал (са растућим јапанским уделом) засадили редове четвртастих мегаструктура од билион долара: Крокер центар, Хотел Бонавентура, Тржни центар, Светски Трговински центар, Бродвеј Плаза, Арко центар, Сити Корп Плаза, Калифорнија плаза, и тако даље. Са уклоњеним историјским крајолицима, са мегаструктурама и елитним стамбеним насељима као примарним компонентама, и са све непробојнијим и самосталнијим системом циркулације, нови пословни округ се најбоље може схватити као јединствена, демонска самореференцијална хиперструктура, као мизијански⁹ солитер у стаклу подигнут до степена деменције.

Попут сличних мегаломанских комплекса, повезаних са издељеним и опустошеним центрима (на пример, Ренесансни центар у Детроиту, Улица Бресквиног дрвета¹⁰ и Омни центар у Атланти, и тако даље), Бункер Хил и коридор Фигуера изазвали су навалу либералних приговора. Они су били уперени против злоупотребе величине и композиције, обезвређивања уличних пејзажа, конфинације великог дела виталности центра, који је сада остао изолован унутар подземних гужви или приватизованих тржних центара. Сем Хал Каплан, окорели урбани критичар *Тајмса*, био је неуморан у јавном оптуживању антипешачког нагиба корпоративне цитаделе, са својом фашистичком углавном уличних фасада. По његовом виђењу, супериоран положај „хер-

учлањене у одговарајући раднички синдикат односно обавезну финансијску подршку том синдикату. (Прим. прев.)

⁹ Према архитекти Лудвигу Мизу Ван Дер Поју (Ludwig Mies Van Der Rohe) (1886–1969) из Сједињених Америчких Држава (рођен у Немачкој) који се прославио изградњом огољених небодера од челика и стакла. (Прим. прев.)

¹⁰ Улица се налази у самом центру Атланте. (Прим. прев.)

метички запечаћених тврђава” и разнети „комади предграђа”, поставили су брану на реку живота у Центру.¹¹

Међутим, Капланова енергична одбрана пешачке демократије, остала је заснована само на отрцаним либералистичким приговорима на рачун „учтивог дизајна” и „елитистичких навика планирања”. Као и већина критичара архитектуре, он гуњђа против пропуста урбанистичког плана, а не препознаје размере предвиђања и експлицитно репресивне намере, које имају своје корене у старијој историји класних и расистичких сукоба у Лос Анђелесу. Заиста, када се нова Златна обала у центру посматра у целисти, са становишта његових интеракција са другим социјалним областима и пејзажима у централном делу града, „ефекат тврђаве” престаје бити несмотрена омашка пројектовања, већ промишљена друштвено-просторна стратегија.

Циљеви ове стратегије могу се сумирати као двострука репресија: као настојање да се прекину све повезаности са прошлошћу центра града и да се онемогући било каква артикулација будуће урбаности која не би била англоурбаност. Дуж рубова обнове, ова стратегија поприма форму окуртне архитектонске оштрине или нагиба који дефинишу нови центар као тврђаву која се лицем у лице суочава са остатком околног дела града. Лос Анђелес је необичан у односу на главне центре урбанистичке обнове, по питању очувања, премда немарног, свог комерцијалног језгра чија већина је изграђена у периоду 1900–1930. у *Beaux Art* стилу. О огромном државном трошку, финансијски округ са седиштима предузећа пребачен је са старог Бродвеј-Спринг коридора шест блокова западно према пределу зелених површина које су настале уништавањем стамбеног окружења Бункер Хила. Да би се појачала „сигурност” новог градског центра, практично су уклоњени сви пешачки прилази старом центру, укључујући и славну узлазну пругу „Ејнцелс флајт”.¹²

Логика целе ове операције се обелодањује. У другим градовима извођачи јавних грађевинских радова су можда покушали да узглобе нове и старе небодере, експлоатишући изузетан инвентар позоришта и историјских грађевина да би створили оплемењену историју – округ уличних светиљки, Фануил Маркет или Трг Ђардели – као подршку насељавању средње класе. Али, обновитељи Лос Анђелеса проценили су вредност земљишта у језгру

¹¹ *Los Angeles Times*, 4 November 1978, X, 13. Такође погледати: Sam Hall Kaplan, *L. A. Follies: A Critical Look at Growth, Politics and Architecture*, Santa Monica 1989.

¹² „Angelas Flight” је успињача у Бункер Хилу. (Прим. прев.)

старог Бродвеја као неповратно смањену самом усредсређеношћу области на јавни транспорт, а нарочито њеном интензивном употребом од стране Црнаца и мексиканске сиротиње. У освит Побуне у Ватсу,¹³ и наслућене црне претње упућене главним чворовима беле моћи (описане до грозних детаља у извештају о нередима у Ватсу који је израдила Мек Конова комисија) безбедност изнова издвојених простора постала је брига од највећег значаја.¹⁴ Полиција Лос Анђелеса је потпомогла бекство бизниса са Бродвеја у утврђене ровове Бункер Хила, ширећи страх путем штампе у којој су малолетни Црнци представљани као чланови опасне банде.¹⁵

Као резултат свега тога, обнова је поново произвела просторни апартхејд огромних размера. Одбрамбени шанац аутопута Харбор Фривеј и повишене зидине Бункер Хила одсекли су ново финансијско језгро од сиромашних досељеничких квартова који их са свих страна окружују. Дуж основе Трга Калифорнија, улица Хил постала је локални Берлински зид који раздваја јавно субвенционисани луксуз Бункер Хила од света Бродвеја, сада враћеног Латино досељеницима као њихова главна улица за куповину и забаву. Због тога што политички повезани шпекуланти сада обнављају северни крај Бродвеј коридора (познатог и као Исток Бункер Хила), CRA (Community Redevelopment Association) обећава да ће се 90-их обновити пешачке стазе Бункер Хила, укључујући и „Ејнцелс флајт”. Ово, наравно, додатно драматизује тренутне предрасуде против приступачности – што ће рећи, против било какве просторне интеракције између старог и новог, богатих и сиромашних, осим у контексту гентрификације¹⁶ или поновног осмишљеног насељавања.¹⁷

¹³ Нереди који су се догодили у кварту Ватс, у Лос Анђелесу, између 11. и 17. августа 1965. године. У овим нередима су страдале 34 особе, 1.032 их је било повређено, а 3.438 их је било ухапшено. (Прим. прев.)

¹⁴ Governor's Commission on the Los Angeles Riots, *Violence in the City – An End or Beginning?*, Los Angeles 1965.

¹⁵ Раних 70-их година, полиција је окупила чланове Централног Градског Удружења Лос Анђелеса (Central City Association) због „предстојеће бандитске инвазије”. Нагласили су бизнисменима да обавезно треба „пријавити полицији присуство било какве групе младих Црнаца у округу. У питању су млади људи, старости између 12 и 18 година, и младићи и девојке. Једна банда носи минђуше а друга шешире. Када их је у групи више од двоје веома су опасни и наоружани.” (*Los Angeles Times*, 24 December 1972, I, 7.)

¹⁶ Гентрификација (од енглеске речи *gentry*, што значи племство) је процес у ком се старе јефтине зграде, или најчешће сиромашни квартови, претварају у насеља за добростојеће припаднике средње класе. (Прим. прев.)

¹⁷ У овом случају гентрификацију треба схватити као Реганизацију. У сложеном послу у циљу да се од северног краја Бродвеј коридора направи престижни „мост” који повезује Бункер Хил, Сивик центар и Мали Токио, CRA

Упркос неколико ризичних чиновничких подухвата у Гранд Централ маркету – популарној великој тржници тропских плодова и свежих намирница – Латино купци или суботњи шетачи никада не циркулишу у области Гучи, изнад Улице Хил. Повремена појава сиромашног уличног номада на тргу Бродвеј или испред Музеја савремене уметности, покреће нечујну панику; видео камере окрећу се на својим постољима, а радници обезбеђења подешавају своје појасеве.

Фотографије старог центра града из доба његовог процвата приказују мешовите гомиле англо, црних и латино пешака различитих година и класа. Савремени „препород” центра, осмишљен је тако да би таква разноврсност учинила практично немогућом. Није у питању само настојање да се „убију улице”, као што страхује Каплан, већ и да се „убије гомила”, да се елиминише демократска мешавина на тротоарима и у парковима за које је Олмстад веровао да су амерички противотров европским класним поделама. Хиперструктура Центра – попут неке постхолокауст фантазије Бакминстер Фулера – удешена је тако да осигура бешавну бесконачност рада, потрошње и забаве средње класе, без нежељеног излагања уличном окружењу радничке класе из центра.¹⁸ Уистину тоталитаристичка семиотика преградних бедема и зидина, рефлексивног стакла и пешачких надвожњака прекоре-

је потрошила више од 20.000.000 америчких долара наговарајући Државу на изградњу здања Ronald Reagan Office Building један блок даље од угла Треће и Бродвеја, и у исто време подмићујући са 6.000.000 америчких долара хуманитарну организацију Union Rescue Mission да своју клијентелу бескућника укљони из краја. Три хиљаде цивилних службеника из Регановог центра намеравали су да као предводничке трупе гентрификације населе стратегијски угао Треће и Бродвеја, где је извођач Ира Јелинг (Ira Yellin) примио милионске потпоре од CRA да три историјске структуре које поседује (Bradbury Building, Million Dollar theater и Grand Central Market) претвори у Гранд Централ Трг „Бродвеј-Спринг центар” – о ком се расправља у тексту – пружа „безбедност у циркулисању” између Регановог центра и Трга.

¹⁸ Осветљавајући проблем пораста друштвене дистанце средње беле класе и сиромашних Црнаца, Оскар Њуман (Oscar Newman), познати теоретичар „одбрамбеног простора”, брани свој став о ишчезавању сиротиње у пејзаж стамбеног предграђа по федералном налогу. Он инсистира ипак, да „довођење сиромашних и Црнаца у омот” (sic) мора бити спроведено „у строго контролисаном броју” који не представља претњу за средњу класу и који осигурава њену сталну доминацију. (*Community of Interest*, Garden City, 1981, 19–25). Овакви „строго контролисани бројеви” су, наравно, иста онаква стратегија каква је фаворизирана од стране агенција за обнову и развој као што је ова у Лос Анђелесу, док су биле приморане да укључују ниске или врло ниске приходе од кућа у своје пројекте „урбаних села”. Њуману или овим агенцијама делује неприхватљиво да је урбана радничка класа способна да задржи своја часна насеља или да има икакав удео у образовању политичког интереса. Зато је радничка класа увек „проблем”, „коров” у обнови, док позлаћена средња класа увек представља „ревитализацију”.

ва било какву блискост или наклоност између различитих грађевинских или људских предака. Као и у случају Отисове тврђаве *Тајмс*, ово је предзнак класног рата.

Да ово не би деловало сувише екстремно, размотрите опис профитног обрасца који је недавно изашао у *Urban Land* магазину и који широм Сједињених Држава повезује кластер¹⁹ изградњу, друштвену једнакост, и сигурну „слику градског центра”:

КАКО ПРЕВАЗИЋИ СТРАХ ОД КРИМИНАЛА У ЦЕНТРУ ГРАДА

Стиворише нејробожно, збијено, мултифункционално језгро. Центар може бити пројектован и остварен тако да посетиоци имају утисак да је он – или бар значајан део њега – атрактиван и да је то тип места које би „угледни људи” желели често да посећују... Језгро центра које је збијено, густо развијено и мултифункционално окупљаће људе, нудећи им многе активности... Активности које нуди овај центар одређиваће који „тип” људи ће шетати његовим тротоарима. Одређујући места канцеларија и домова за становнике средње и више класе у или недалеко од језгра може да обезбеди висок проценат „угледних” пешака „који се придржавају закона”. Такво атрактивно обновљено језгро било би такође довољно велико да утиче на повољнију слику центра.²⁰

Садистичко улично окружење

Овакво свесно очвршћивање градске површине у циљу одбране од сиротиње нарочито је дрско у манихејском односу према микрокосмосу центра. У својој познатој студији о „друштвеном животу малих урбаних простора”, Вилијам Вајт указује на то да се квалитет било ког урбаног окружења може измерити пре свега тиме да ли у њему постоје прикладна, удобна места на која би пешаци могли да седну.²¹ Ову максиму су топло прихватили пројектанти високоразвијених области Бункер Хила и (ново) настајућег „урбаног села” Саут Парка. Као део градске политике

¹⁹ *Cluster development* – начин пројектовања или стратегија зонирања која подразумева груписање кућа на мањим парцелама на једном грађевинском простору, док је остатак земљишта на том простору намењен за рекреацију, отворен заједнички простор или је заштићен као еколошки осетљива територија. (Прим. прев.)

²⁰ N. David Milder, 'Crime and Downtown Revitalization', *Urban Land*, September, 1987, 18.

²¹ William Whyte, *The Social life of Small Spaces*, New York 1985.

субвенционисања насељавања *белих крајни* у центру, потрошено је, или се бар тако планира, на десетине милиона долара од преусмерених пореских прихода на примамљивање, на „љубазност” животног окружења на овим просторима. Пројектанти замишљају велелепан комплекс тргова, фонтана, уметничка дела на светском гласу, егзотично растиње као и авангардни улични намештај дуж пешачке зоне Хоуп Стрит. За пропаганду званичних заговорника, не постоји бољи показатељ „лагодног живота” у центру града него идила канцеларијских радника и богатих туриста који се опуштају или дремају у каскадним баштама на местима као што су Калифорнија Плаза, Спаниш степс или Гранд Хоуп Парк.

Као потпуна супротност, неколико блокова даље, град узима учешће у немилосрдном настојању да јавне објекте и просторе учини колико год је то могуће неподношљивим за бескућнике и сиромашне. Истрајност на хиљаде уличара на ободима Бункер Хила и Сивик центра квари имиџ оних који су осмислили живот у центру и изневерава марљиво изграђену илузију „препорада” градског централног дела града. Градска скупштина се због тога свети својом варијантом ратовања ниског интензитета.²²

Иако челници града с времена на време покушавају да кују тајне планове за уклањање сиромашних *en masse* – депортујући их на сиромашно имање на самом крају пустиње, затварајући их у кампове у планинама, или, што је незаборавно, укрцавајући их на олупину трајекта у луци – таква „коначна решења” заустављали су чланови већа преплашени могућношћу пресељавања бескућника у њихове крајеве. Самосвесно усвајајући идио урбаног хладног рата, град промовише „обуздавање” (званични термин)²³ бескућника у Скид Роу дуж пете улице источно од Бродвеја, систематски претварајући квартал у сиротиште под ведрим небом. Само, ова стратегија обуздавања производи свој сопствени злокобни круг контрадикција. Сабијајући масе очајних и безнадежних на тако мали простор, те игноришући потребу

²² Опис који следи у великој мери се ослања на изузетне фотографије Диега Кардоза (Diego Cardoso), који је провео године документујући различите уличне сцене и људске навике у центру.

²³ Од када је, средином осамдесетих, крек заменио јефтино вино у кварту Скид Роу, број убистава се повећао на једно убиство недељно. У скорашњој причи на последњој страни *Times*-а – „Well, That’s Skid Row” – (15. 11. 1989) – стоји да су бескућници постали тако „навикнути на улично насиље” да „брутално убијање двоје људи између два блока ноћ раније привлачи мање пажње него ли емитовање телевизијске емисије „Лепотица и звер”. У чланку се примећује, међутим, да су бескућници прибегли „другарском систему” где један спава, а други је „осматрач” који треба да упозори на потенцијалне нападаче.

за њиховим адекватним смештајем, јавна политика је Скид Роу претворила у један од десет најопаснијих уличних квартова на свету – квартал који су наследили ужасни наследници: организоване банде попут Slasher-a и Night Slakera-a и остали мање необични истребљивачи.²⁴ Свака ноћ на Скид Роу је Петак 13. и није изненађујуће што многи бескућници током ноћи по сваку цену избегавају Nickle²⁵ тражећи сигурније уточиште у другим деловима центра. Заузврат, град затеже омчу повећањем полицијских узнемиравања и постављањем оштроумних препрека.

Једна од најчешћих, притом и најтупавија, међу овим препрекама је нова клупа аутобуске станице Рапид Транзит Дистрикт у облику бурета која нуди минималну површину за неудобно седење, док спавање чини потпуно немогућим. Такве клупе „отпорне на скитнице” уводе се свуда на периферији Скид Роа. Други изум, достојан Grand Guignol-a,²⁶ јесте агресивна примена аутоматских водених прскалица. Пре неколико година, град је отворио Скид Роу Парк дуж доњег дела Пете улице, на Углу Пакла. Да би се осигурао у погледу тога да парк неће бити коришћен за спавање – што значи, ради гаранције да ће парк бити углавном коришћен за трговину дрогом и проституцију – град је поставио разрађени систем надземних аутоматских тушева, програмиран тако да у више насумичних наврата током ноћи истушира безазлене спаваче. Систем је сместа преузело неколико локалних бизнисмена у намери да отерају бескућнике са околних јавних плочника. У међувремену ресторани и продавнице одвраћали су бескућнике тако што су подизали китњасте ограде да би заштитиле свој отпад. Иако у Лос Анђелесу још нико није предложио додавање цијанида у ђубре, као што се десило у Фениксу неколико година уназад, један популарни ресторан морске хране потрошио је 12.000 долара на изградњу огромног контејнера за смеће, направљеног од челичних шипки дебљине 3/4 инча са изливеним бравама и болесним, опасним шиљцима окренутим напоље како би заштитили труле рибље главе и устајали помфрит непроцењиве вредности.

Ипак, јавни тоалети су, у рату Центра против сиротиње, прави Источни фронт. Лос Анђелес, што је ствар промишљене

²⁴ На пример, LAPD је на челу Управног саветодавног одбора за пројекат „Чуда на Бродвеју”, јавно финансиран покушај да се покрене гентрификација дела историјског језгра у центру. (*Downtown's News*, 2. 1. 1989)

²⁵ Локални назив за Скид Роу, жаргонски израз за новчић од пет центи. (Прим. прев.)

²⁶ Париско позориште (отворено 1897, затворено 1962) специјализовано за хорор представе. (Прим. прев.)

политике, има на располагању мање јавних нужника него било који главни град Северне Америке. По савету Лосанђелеске полиције (која је заправо члан одбора за планирање најмање једног пројекта обнове центра), Агенција за обнову и развој општина (ЦРА) је срушила булдожерима преостале тоалете у Скид Роу. Пројектанти Агенције су се месецима колебали око тога да ли да уведу бесплатне „стојеће јавне тоалете” у свој нацрт за Саут Парк. Као што је председник ЦРА, Џим Вуд касније признао, одлука да се тоалети не уведу је била политичке а не дизајнерске природе. Огранак ЦРА који је надлежан за центар града, радије се одлучује за решење „квазијавних нужника” – што подразумева тоалете у ресторанима, уметничким галеријама и пословним објектима – који би били доступни туристима и запосленима, док би у исто време одвраћали скитнице и остале „неприкладне”.²⁷ Ничија земља без тоалета, источно од улице Хил у центру, такође је јалова када су у питању спољни извори воде за пиће и прање. Чест и мученички приказ ових дана су људи без крова над главом – од којих су многи избеглице из Салвадора – који се перу у отпадним водама, па чак и пију воду из канализације која протиче кроз канал реке Лос Анђелес, на источном ободу центра.

Тамо где се путеви моћника из центра града неизбежно укрштају са пребивалиштима бескућника или сиромашне радничке класе, као у већ поменутој зони гентрификације дуж северног Бродвеј коридора, предузете су ванредне пројектантске мере предострожности, да би се осигурало физичко одвајање људи различитих припадности. На пример, ЦРА је увела Полицију Лос Анђелеса у пројекат „двадесетчетворочасовног обезбеђења опремљеног најсавременијом технологијом” за два нова паркинга који опслужују здања Лос Анђелес Тајмса и Роналд Реган Стејт Офис. За разлику од осредњости улица које се налазе изван, ова два паркинга имају лепо уређене травњаче или „микропаркове”, или, као у једном случају, пространу кантину широке понуде и историјску изложбу. Поврх тога, обе структуре су осмишљене као затворени систем „сигурне зграде” – као минијатурне парадигме приватизације – који радницима са „белим крагнама” допушта кретање од аутомобила до канцеларије, или од аутомобила до бутика, уз минималну изложеност околним јавним улицама. Бродвеј Спринг центар, који повезује зграду Роналд Реган

²⁷ Интервјуи са становницима кварта Скид Роу: видети такође Том Чорнеу „Quandary over a Park Restroom” *Downtown's News*, 25. 8. 1986, 1, 4. У другим јужним калифорнијским општинама сама хигијена сиромашних је кријеминализована. Нове ординације нарочито су усмерене против изгнаника бескућника који се купају на отвореном „изнад колена”.

комплекс са предвиђеним тргом Гранд центра код Треће и Бродвеја, био је посебно похваљен од стране критичара архитектуре за додавање зеленила и уметности (тј. баналног барелефа) паркингу. Свему томе, такође, додата је и огромна доза претње – наоружани чувари, закључане капије и сигурносне камере – како би се уплашили бескућници и сиротиња.

Хладни рат на улицама Центра постаје све интензивнији. Полиција је под утицајем трговаца и инвеститора из центра спречила сваки покушај бескућника и њихових савезника да створе сигурна уточишта или самоорганизоване кампове. Град Правде (Justiceville), ког је основао борац за права бескућника Тед Хајес, немилосрдно је разорен, а када су његови становници покушали да нађу уточиште на плажи Венис, ухапшени су по налогу локалног одборника (познатог еколога) и послати назад у пакао Скид Роуа. Кратки експеримент града са легализованим камповима – шкрт одговор на низ смртних случајева насталих услед смрзавања у зиму 1987. године²⁸ – изненада је окончан након само 4 месеца да би уступио место изградњи места за транзитне поправке. Изгледа да је тренутна политика уплетена у перверзну представу Золине познате ироније о „једнаким правима” богатих и сиромашних да неудобно спавају. Као што је челник комисије за урбанистичко планирање објаснио неповерљивим новинарима, званичну границу закона: спавати на улици није противзаконито *per se*, већ је само забрањено „подизати било коју врсту скровишта”. Ради примене овог рецепта против „картонских станова”, полиција периодично пречишћава Скид Роу, заплењујући склоништа и другу имовину и хапсећи оне који се опиру. Овакви цинични репресивни поступци претворили су већину бескућника у урбане бедуине. Они се могу видети свуда по Центру како гурају неколико својих бедних ствари у украденим колицима за куповину, увек у бегу и покрету, стешњени између званичне политике обуздавања и растућег садизма на улицама центра.^{29*}

Превеле с енглеског

Јелена Боровина и Ружица Шеџрић

²⁸ Видети „Cold Snap’s Toll at 5 as Its Iciest Night Arrives”, *Times*, 29. 12. 1988.

²⁹ Видети мој текст: „’Chinatown’, Part Two? The ’Internationalization’ of Downtown Los Angeles”, *New Left Review*, july–august 1987.

Тakoђе је важно напоменути, да упркос епидемији крека у Скид Роу (која је привукла много млађу популацију бескућника), тамо не постоји центар за одвикавање од дроге или програм за рехабилитацију. Заиста унутар града, сво финансирање наркоманске терапије је укинута, док се полицијски и затворски капацитети повећавају.

* Одломак 4. поглавља књиге: Mike Davis, *City of Quartz*, Verso, London–New York 2006.